

David

deugden en ondeugden

detail van een standbeeld van David, gemaakt door Michelangelo, Florence, begin 16^e eeuw

drs. Peter Visser

Titel: David, *deugden en ondeugden*
Auteur: drs. Peter Visser
Foto omslag (Peter Visser): oase Engedi, Israël

Uitgeverij: Mijnbestseller (www.mijnbestseller.nl)

ISBN: 9789403601533

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de schrijver.

Inhoudsopgave

Verantwoording	5
Die tijd	7
Over normen en waarden	15
Deel 1: Voorbereiding	25
1. Herdersjongen	27
2. Kunstenaar	32
3. Wapendrager	35
4. Kampvechter	36
5. Vriend	42
6. Legeraanvoerder	48
7. Echtgenoot	50
8. Bevelhebber	55
9. Vluchteling	57
10. Bendeleider	62
11. Huurling	71
12. Rouwdrager	77
13. Songwriter	81
14. Geschiedschrijver	90
15. Curriculum vitae	92
16. Moord en doodslag	102
Deel 2: Koning over Juda	111
1. Inauguratie	113
2. Burgeroorlog	116
Deel 3: Koning over Israël	125
1. Inauguratie	127
2. Jeruzalem (hoofdstad)	130
3. Jeruzalem (religieus centrum)	134
4. Verbond	143
5. Overwinningen	148
6. Bestuur	156
7. Recht en onrecht	159
8. Machtsmisbruik	166
9. Huiselijk geweld	174
10. Staatsgreep	182
11. Volkstelling	202
12. Levenseinde	209
13. Balans	219
David, een mens naar Gods hart	229
Geraadpleegde bronnen	241

Verantwoording

David, een man naar Gods hart. David, de gezalfde van God. David, de grote koning van het Oude Testament. David, de man die Jeruzalem tot hoofdstad maakte. David, de verre voorvader van Jezus. De naam David komt ongeveer duizend keer in de Bijbel voor.

Een bijzonder mens dus. Dat blijkt wel uit zijn levensverhaal.

David groeide op als herdersjongen. Hij was dichter, zanger, danser en muzikant. Werd soldaat en later legeraanvoerder. Tenslotte koning van Israël. Dat ging wel gepaard met moord, doodslag en plundering.

David was een geslepen politicus. Hij sprak – al dan niet via een profeet of priester – met God of beter: God sprak – rechtstreeks of via een profeet of priester – met David. David ontving ook adviezen of opdrachten van God die tot doodslag en plunderingen hebben geleid.

Met name in zijn privéleven, in zijn gezin kwam een meer donkere kant van David naar voren. Hij raakte betrokken bij: polygamie, overspel, incest, broedermoord, kindermishandeling, misbruik van macht en wat al niet meer.

In de verhalen over koning David komen alle menselijke emoties aan de orde. Vreugde en verdriet. Liefde en haat. Macht, angst en extase. Schuld en schaamte. Hoogmoed en nederigheid. Wraak, jaloezie en vergeving.

Maar ook polariteiten als: oorlog versus vrede, trouw/vertrouwen versus ontrouw, goed versus kwaad, list/bedrog versus eerlijkheid, wraak/vergelding versus vergeving, schuld versus boete, misdaad versus straf, en wantrouwen versus vertrouwen.

Evenwel. David, een man naar Gods hart. David, een man die een grote rol heeft gespeeld in de grote verhalen van het Oude Testament hoe God heeft omgezien naar en is omgegaan met Zijn volk.

Zijn al deze verhalen over David waar? Hebben de gebeurtenissen zich echt afgespeeld zoals ze in de Bijbel zijn opgenomen? Spraken God en David echt met elkaar? Heeft God echt opdracht gegeven om te doden? Hoe verhoudt dit laatste zich met ons geloof in een God van liefde en barmhartigheid?

Hoe kan het toch dat een man naar Gods hart in zijn persoonlijk leven zo in de fout kon gaan? Wat waren eigenlijk de normen en waarden van David? Wat betekenden in het leven van David de 'tien woorden'?

De ondertitel van dit boek luidt daarom: deugden en ondeugden. Hierbij gaat het om het onderscheid tussen dat wat we moreel goed en dat wat we moreel verwerpelijk (immoreel) vinden.

In dit boek wordt op zoek gegaan naar mogelijke antwoorden op de gestelde vragen. Daarbij staat niet het waarheidsgehalte van de verhalen over David in de Bijbel centraal. Archeologen, bijbelwetenschappers en geschiedkundigen hebben veel ontdekt, maar veel ook niet. Jaartallen zoals die ook in dit boek worden genoemd en die voorkomen in vrijwel alle door mij geraadpleegde bronnen, moeten dan ook met een zekere voorzichtigheid worden gehanteerd.

De verhalen in het Oude Testament zijn pas na honderden jaren van overlevering op papier gesteld. Door schrijvers/vertellers die vanuit hun eigen optiek het verhaal schriftelijk hebben vastgelegd. Wij weten niets van hun achtergronden, van hun normen en waarden. Wel is bijvoorbeeld duidelijk dat de boeken van de Kronieken geschreven zijn om met name het belang van David voor de tempelbouw vast te leggen. De vertellers van de boeken Samuël vonden het vooral belangrijk om de daden en de betekenis van de door God gezalfde koningen te benadrukken.

Het gaat dus om 'gekleurde' verhalen.

Willen we iets over de persoon en het gedrag van David zeggen, dan zijn deze 'gekleurde' verhalen onze enige bron. Daar zullen we het dus mee moeten doen.

In dit boek staat centraal de vraag: wat hebben die Bijbelse verhalen ons te zeggen over de persoon en het gedrag van David en zijn onderliggende normen en waarden?

Waarom is het nog steeds belangrijk om daar inzicht in te krijgen?

Zoals door Paulus bedoeld in Romeinen 15:4: "Alles wat vroeger is geschreven, is geschreven om ons te onderwijzen, opdat wij door te volharden en door troost te putten uit de Schriften zouden blijven hopen".

In 1 Korintiërs 10:11 schrijft Paulus: "Wat hun overkomen is, moet ons tot voorbeeld strekken; het is geschreven om ons, voor wie de tijd ten einde loopt, te waarschuwen". Het gaat dus enerzijds om de hoop die kan worden geput uit de verhalen en anderzijds om de waarschuwing die opgesloten ligt in die verhalen.

Ik heb dit boek geschreven vanuit mijn geloof in de God die gesproken heeft tot Abraham. De God van het Oude Testament en van het Nieuwe Testament. Mijn nieuwsgierigheid naar de achtergronden van de verhalen over David als mens en als de door God geroepen koning en mijn interesse voor de vragen over het vele kwaad in deze verhalen en de betrokkenheid van God daarbij, waren daarbij mijn drijfveer.

Voor de schrijfwijze van namen en plaatsen is gekozen voor de schrijfwijze zoals gehanteerd in De Nieuwe Bijbelvertaling (NBV). Een enkele keer wordt ook de Statenvertaling (SV) aangehaald.

De in dit boek opgenomen afbeeldingen zijn – voor zover ik dat heb kunnen nagaan – vrij van auteursrecht. Mocht ik iemand of een organisatie hebben benadeeld, dan bied ik op voorhand mijn excuses aan.

Peter Visser,
Goeree-Overflakkee, zomer 2020

Die tijd

We kennen David vanuit de verhalen die zijn vastgelegd in de Bijbelboeken 1 en 2 Samuël, 1 Koningen en 1 Kronieken.

De boeken 1 en 2 Samuël ontleen hun naam aan de laatste profeet die leiding gaf aan het volk van de Joden, maar zijn niet door hem geschreven.

In het algemeen gaat men ervan uit dat deze boeken in een zeer langdurig proces van vertellen en overleveren tot stand zijn gekomen gedurende de periode van de koningen van Juda en Israël (de periode van 1000 tot 585 voor Christus), maar pas hun definitieve inhoud hebben gekregen na de Babylonische ballingschap (na 538 voor Christus) en tijdens de bouw van de Tweede Joodse tempel (520-515 voor Christus). De oudst bekende geschriften zijn ontstaan in de 8^e eeuw voor Christus (dus 2 eeuwen na het overlijden van David).

Maar wat is van al deze verhalen echte geschiedenis? Welke verhalen zijn meer bedoeld om de geschiedenis een extra accent te geven? Welke verhalen zijn vooral heilsgeschiedenis (de geschiedenis van God met Zijn volk)?

Op deze vragen zullen we nooit meer een volledig en juist antwoord krijgen. We moeten ervan uitgaan dat de verhalen uit de boeken 1 en 2 Samuël een mengvorm zijn van feiten en van overleveringen.

Hetzelfde geldt voor de Bijbelboeken 1 Koningen (een vervolg op 1 en 2 Samuël) en 1 Kronieken. Het boek 1 Kronieken geeft in belangrijke mate een herhaling van de verhalen die zijn opgenomen in de boeken 1 en 2 Samuël.

De profeet Samuël (geboren in ongeveer 1100 voor Christus en overleden rond het jaar 1020 voor Christus) krijgt te maken met een volk dat een koning wenst. Samuël waarschuwt het volk voor de gevaren van een aardse koning. Zij hebben immers God als koning!

Maar het volk blijft om een koning vragen.

Samuël krijgt van God de opdracht Saul te zalven tot koning en Saul wordt in het jaar 1050 voor Christus de eerste koning van Israël. Saul raakt uit de gunst van God en Samuël krijgt in het jaar 1029 voor Christus de opdracht iemand anders tot koning te zalven. Die iemand anders is David (geboren rond het jaar 1040 voor Christus). David was op het moment van de zalving dus pas elf of twaalf jaar oud.

Saul wordt in het jaar 1010 voor Christus in een veldslag door de Filistijnen verslagen. Hij beneemt dan zichzelf van het leven door zich in zijn zwaard te laten vallen.

David is eenendertig jaar als hij koning wordt over Juda. Een koningschap dat ruim zeven jaar zal duren. Daarna wordt hij op achtendertigjarige leeftijd koning over heel Israël. David sterft in de leeftijd van zeventig jaar in het jaar 970 voor Christus.

Het leven van David kan dus worden opgedeeld in drie tijdvakken:

- De periode van zijn zalving tot het moment dat hij koning over Juda wordt (1029-1010 voor Christus).
- De tijd dat hij koning over Juda is (van 1010-1003 voor Christus).
- De duur van zijn koningschap over Israël (van 1003-970 voor Christus).

Küng gaat in zijn boek Het Jodendom (zie het overzicht van geraadpleegde bronnen) uit van een regeerperiode over Israël die duurde van 1004-965 voor Christus. Voor de essentie van dit boek zijn deze kleine verschillen in jaartallen niet van belang.

Interessant is wel om na te gaan of David in deze te onderscheiden periodes verschillend gedrag heeft vertoond en of dat gevolgen heeft gehad voor zijn normen en waarden.

Hoe zag het land van Samuël, Saul en David er in die tijd uit?

bron: Wikipedia

Israël was omringd door tal van verschillende en veelal vijandige volken. We zullen ze in dit boek regelmatig tegenkomen. Er zal natuurlijk ook sprake zijn geweest van menghuwelijken en dus zullen in die tijd in Israël zelf ook veel 'niet-joden' gewoond hebben. De Filistijnen waren de belangrijkste vijanden. In de tijd van de 'richters' – vlak voor het aantreden van de eerste koning te weten koning Saul – verdrukten de Filistijnen de inwoners van Israël gedurende een periode van veertig jaar (waarbij het getal veertig symbool staat voor een lange periode).

De Filistijnen waren de nakomelingen van Mizraïm, de zoon van Cham, de zoon van Noach (Genesis 10:4). Later hebben zich mensen uit Kreta (lees Amos 9:7 en Jeremia 47:4) gemengd met de nakomelingen van Mizraïm.

Het woord Filistijn betekent: aankomeling, immigrant. Ze zijn van elders afkomstig. De naam Palestina is afgeleid van het woord Filistijn.

De Filistijnen hadden zich als volk – toen de Israëlieten in het land Kanaän woonden – gevestigd in vijf steden (vorstendommen met een eigen koning): Gaza, Asdod, Askalon, Gat en Ekron (Jozua 13:3). Deze vijf steden werkten met elkaar samen maar waren ook onafhankelijk en beheersten de kustweg van Egypte naar Syrië en hebben vermoedelijk voor de komst van het volk Israël gestaan en geleefd onder een zekere bestuurlijke invloed van Egypte. De Filistijnen waren een oorlogszuchtig volk.

De Filistijnen kenden de kunst van het ijzer smeden. In Israël bestond deze vaardigheid niet. Op het slagveld hadden de Filistijnen dus een grote voorsprong. Het verhaal over David en Goliath getuigt daarvan (zie hoofdstuk 4).

De Israëlieten hadden van God de opdracht gekregen het land Kanaän in bezit te nemen en alle volken daaruit te verdrijven. Het is de Israëlieten echter nooit gelukt de Filistijnen uit het land te verdrijven.

Koning David heeft de Filistijnen uiteindelijk wel overwonnen en ze werden later schatplichtig aan de koningen van Israël.

God gebruikte de Filistijnen om de Israëlieten te straffen (Rechters 3: 2-4). Goliath is misschien wel de meest bekende Filistijn.

Belangrijke goden bij de Filistijnen: Dagon (god van de vruchtbaarheid), Astarte of Astarte (godin van de vruchtbaarheid en van de oorlog) en Baäl-zebub (de god die het volk moest beschermen tegen vliegenplagen). Deze goden waren bekend bij de Israëlieten en werden ook wel door hen vereerd (Rechters 10:6). Als dat gebeurde, ontstak God in woede en leverde de Israëlieten uit aan de Filistijnen (Rechters 10:7). Natuurlijk waren er ook banden tussen Israëlieten en Filistijnen. Simson bijvoorbeeld was getrouwd met een Filistijnse.

De Filistijnen speelden een belangrijk rol in het leven van David.

Amalek was een kleinzoon van Esau (Genesis 36:12). Hij was de stamvader van het volk dat wordt aangeduid met de naam: Amalekieten. Een nomadisch volk dat leefde tussen Egypte en de Filistijnen. De Amalekieten waren de aartsvijanden van de Israëlieten. De Amalekieten hadden het volk van Israël op weg naar het beloofde land 'van achteren' aangevallen. God heeft dit volk toen veroordeeld tot vernietiging (Deuteronomium 25:17-19). De Israëlieten hebben veel last gehad van dit volk en veel met hen gestreden.

Een andere naam voor Esau is Edom (Genesis 25:30). Esau de stamvader van de Edomieten. Zij hadden zich gevestigd in het gebied ten zuiden van de Dode Zee. De Edomieten stonden dicht bij het volk van Israël, het volk van Jakob de broer van Esau. Er was sprake van een haat-liefde verhouding tussen beide volken. Dat gaf veel spanning.

Nadat Lot – de neef van Abraham – met zijn twee dochters gevlucht was uit Sodom en Gomorra, hebben zijn dochters hem dronken gevoerd en hebben zij “met hem geslapen” (Genesis 19:30-38). Ze waren bang dat ze anders geen nakomelingen zouden krijgen. Beide dochters werden zwanger en de oudste dochter noemde haar zoon: Moab. Hij werd de stamvader van de Moabieten.

De Moabieten waren gevestigd ten oosten van de Dode Zee. Ook dit volk is dus verwant aan het volk van Israël. Ruth was een vrouw uit Moab die trouwde met de Israëliet Boaz en de stammoeder werd van David. Veel verhalen in de Bijbel vertellen over de strijd tussen Moabieten en Israëlieten.

De jongste dochter van Lot kreeg eveneens een zoon en die ontving de naam Ben-Ammi. Hij werd de stamvader van de Ammonieten. De Ammonieten woonden iets ten noorden van Moab.

Ammonieten en Moabieten zijn aan elkaar verwante volken. Omdat zij de Israëlieten op hun tocht van Egypte naar het beloofde land geen voedsel en drinken hebben gegeven, mogen deze volken nooit worden toegelaten tot “de dienst van de HEER”. Zo luidt het voorschrift in Deuteronomium 23:4. Het zegt iets over de verhouding van deze volken tot het volk van Israël.

In het noordoosten van Israël woonden de Arameeërs (afkomstig uit Syrië en Mesopotamië). Abraham kwam uit Aram en was dus een Arameeër (Deuteronomium 26:5).

In 1 Samuël 14:47 lezen we dat Saul ten strijde trok tegen de koningen van Soba in het noorden. Deze koningen behoorden tot het Aramese volk. Ook David heeft met Arameeërs strijd geleverd.

Toen de Israëlieten Kanaän in bezit namen, woonden er talloze stammen. Enkele namen van deze stammen komen we in de Bijbel tegen zoals bijvoorbeeld de Midjanieten (of Midianieten). Een volk met als stamvader een zoon van Abraham en zijn bijvrouw Ketura (Genesis 25:1). De Midjanieten waren herders en handelaars en hielden regelmatig rooftochten. De Midjanieten woonden in het gebied tussen Egypte en de Filistijnen.

Andere Kanaänitische stammen waren onder meer de Hethieten (gevestigd rond de stad Hebron), de Jebusieten (gevestigd in en rond Jeruzalem), de Amorieten (zij woonden in het bergland ten noorden van Jeruzalem), de Perizzieten (zij woonden verspreid in het land Kanaän) en de Chiwwieten of Hevieten (volgelingen van een kleinzoon van Cham die leefden in het gebied rond de stad Sichem).

Het zal duidelijk zijn dat de politieke situatie in Israël in de tijd van de eerste koningen buitengewoon ingewikkeld was. Er was geen sprake van een bestuurlijke en politieke éénheid. Er was veel stammenstrijd. Volken (stammen) vielen bij elkaar binnen (voor roof of voor gebiedsuitbreiding). Het was een zeer onrustige en roerige tijd. Geen wonder dat er op een hardhandige wijze werd afgerekend met vijanden.

De Israëlieten huwden met mensen uit de omliggende volken of de inwonende stammen. Zij namen soms de goden over van deze volken. Het valt dan ook te begrijpen dat er mensen in Israël waren die om een sterke man vroegen. Geen richter. Geen profeet. Een koning moest het worden. Saul werd de eerste koning van Israël.

In de geschiedenis van God met Zijn volk lezen we in de Bijbel dat God een verbond sluit met Abraham. God zorgt voor de aartsvaders van Israël ook al gaan zij in de fout. God zorgt voor Zijn volk in Egypte. Hij bevrijdt hen uit de macht van Egypte. Hij leidt hen door de woestijn naar het beloofde land.

Maar op weg naar het beloofde land lijkt Zijn gedrag te veranderen. Als het volk murmureert en zich tegen Mozes keert, wordt het volk door God gestraft. Uiteindelijk mogen zelfs de mensen die in Egypte zijn geboren het beloofde land niet binnentrekken. In deze verhalen maken we kennis met die andere kant van God. Naast Zijn barmhartigheid, lezen we verhalen over Zijn woede en over de wijze waarop Hij afrekent met hen die zich niet aan Zijn geboden houden.

Ondanks de ontrouw van het volk Israël op weg naar het beloofde land lezen we in het Oude Testament dat – aangekomen in het beloofde land – God te midden van Zijn volk woont. Hij blijft Zijn verbond trouw en redt het volk steeds weer uit benauwde posities. Ook ten tijde van de koningen van Israël.

De vorming van het koningschap in Israël betekende ook het einde van de tijd dat profeten namens God leidinggaven aan het volk. Een volk dat bestond uit stammen die in belangrijke mate nog als nomaden leefden.

De koning werd een machtsfactor van betekenis en dat leidde ertoe dat de verhouding tussen God en Zijn volk als het ware opnieuw vorm en inhoud moest krijgen.

Is de God van het Oude Testament in de tijd van de profeten een God van een nomadenvolk, een legeraanvoerder die toornst als het volk niet luistert? Is God ten tijde van de koningen in Israël een God van een volk dat zich heeft gesetteld onder leiding van een koningshuis en daarmee een andere positie heeft gekregen? Wie is de echte koning van Israël? Is het karakter van God of het godsbeeld van de Israëlieten gewijzigd in de overgang van de sturing door profeten en/of priesters naar de sturing door een koning?

De verhalen in het Oude Testament over het leven van David mag je dan ook zeker lezen in het licht van deze vragen.

Koning Saul stond op vijandige voet met de profeet Samuël – Saul weigerde zich te onderwerpen aan Samuël en dus ook aan de wil van God – en daarmee met de toenmalige priesterklasse. Saul kwam meer en meer alleen te staan in zijn strijd tegen met name de machtige Filistijnen. Zijn positie verzwakte voortdurend. God liet Saul vallen. Het maakte hem somber en achterdochtig. Volgens de verhalen in de Bijbel had Saul last van vagen van waanzin. Hij raakte de grip op Israël kwijt. Toen hij in een veldslag met de Filistijnen werd verslagen, pleegde hij zelfmoord. Het stond er slecht voor met Israël toen Saul overleed. Wat was er nog over van de droom en de belofte van het beloofde land?

In deze situatie – een koning die door God was verworpen – werd David door Samuël gezalfd (tot toekomstig koning over Israël). De verhalen in de Bijbel over David moeten

we dus eveneens zien in het licht van de geschetste politieke en militaire positie van Israël.

Kanaän was in de tijd van de laatste profeet Samuël en de eerste koning Saul een kruispunt van volken en goden. Saul was de eerste koning. Een koning over een volk dat bestond uit de stammen van Israël. Maar nog zeker geen koning over een aaneengesloten territoriaal gebied. Saul heeft de krijgsmachten van Israël verenigd. David stichtte als koning feitelijk de staat Israël met een eigen territorium. Een territorium dat door zijn opvolger Salomo werd uitgebreid.

Dat ging met veel geweld gepaard. De verhalen in de Bijbel over Saul en David getuigen daarvan. Het ging om het beloofde land!

Omstreeks het jaar 1400 voor Christus trokken de Israëlieten het aan Abraham beloofde land (Genesis 15:18-21, Exodus 6:4, Jozua 1:2-9) in. Een land dat zoals hiervoor al aangegeven, werd bewoond door tal van verschillende volken die vaak een eigen god vereerden. Eén van de meest gruwelijke goden was de god Moloch. Een god aan wie kinderen werden geofferd.

De Israëlieten hadden de belofte van God dat God al deze volken voor hen zou uitroeien zodat zij het beloofde land in bezit konden nemen (Deuteronomium 31:3). Dat betekende dat God de Israëlieten overal waar de strijd gevoerd moest worden, de overwinning zou schenken. Daarbij kregen de Israëlieten de opdracht dat er niemand gespaard mocht worden.

Maar de Israëlieten hebben zich niet aan deze Goddelijke opdracht gehouden. Met als gevolg dat er tal van stammen in het land Kanaän (Israël) zijn blijven wonen (eerder in dit hoofdstuk zijn de namen van deze stammen genoemd). Met die erfenis krijgen de eerste koningen te maken. Het is vooral David geweest die met enkele van deze volken nadrukkelijk en soms ook definitief heeft afgerekend. Op een gruwelijke manier zoals we in de Bijbel kunnen lezen. Was David in deze verhalen de hand van God? Heeft David gedaan wat de Israëlieten al veel eerder hadden moeten doen? Was dit de straf van God voor het ultieme kwaad van deze volken?

We zullen de verhalen over koning David tenslotte ook moeten lezen in het licht van deze door God aan de Israëlieten gegeven opdracht.

De verhalen in het Oude Testament getuigen van de geschiedenis van God met Zijn volk. Een unieke geschiedenis die verhaalt over de trouw van God met de Israëlieten ondanks het feit dat zij steeds weer de weg van de afgoden insloegen. God grijpt dan in via profeten en koningen om het volk weer op het goede spoor te brengen.

In Deuteronomium 8:8-11 lezen we daarover het volgende: “Maar omdat hij u liefhad en zich wilde houden aan wat hij uw voorouders onder ede had beloofd, heeft de HEER u met sterke hand bevrijd uit de slavernij, uit de macht van de farao, de koning van Egypte. Besef dus goed: alleen de HEER, uw God, is God en hij houdt woord; hij komt zijn beloften na en is trouw aan ieder die hem liefheeft en die doet wat hij gebiedt, tot in het duizendste geslacht. Maar ieder die hem haat zal daarvoor boeten met zijn leven; de HEER zal hem niet laten begaan, hij laat hem persoonlijk boeten. Neem daarom de geboden, wetten en regels die ik u vandaag voorhoud zorgvuldig in acht”.

De familieverhoudingen in die tijd waren duidelijk anders dan in onze tijd. De mensen leefden veelal in stamverband. De familie stond centraal. Vader is het hoofd van de familie en regeert over de vrouwen, de kinderen en eventuele slaven. Kinderen die

zich niet wilden voegen en onhandelbaar waren, konden de doodstraf krijgen (Deuteronomium 21: 18-21). Het uithuwelijken van vrouwen was de norm. De doodstraf was ook de straf voor verkrachting en overspel (Deuteronomium 22:22-27 en Leviticus 20:10).

De positie van de vrouwen in die tijd was een gevolg van de toen geldende familieverhoudingen. Vrouwen waren ondergeschikt en moesten zich onderdanig gedragen. Zij waren dienstbaar aan de man. Zij waren zijn eigendom. Dat geldt eveneens voor slaven. Slaven werden veelal gekocht op de slavenmarkt of waren gewoon oorlogsbuit. Slaven waren echter niet rechteloos.

Polygamie (vroeger ook wel 'veelwijverij' genoemd) kwam in die tijd ook voor. De Bijbel spreekt daar niet negatief over. Een man kon getrouwd zijn met verschillende vrouwen. Daarnaast kon hij nog de beschikking hebben over bijvrouwen of slavinnen. Je moest dan natuurlijk wel over de middelen beschikken om al deze vrouwen te onderhouden.

Voor de koning was het hebben van een harem – een afgesloten ruimte waarin de vrouwen van de koning verbleven – een statussymbool.

David beschikte in zijn harem over meerdere echtgenotes en tal van bijvrouwen.

Oorlog voeren was voor de Israëlieten in die tijd een soort godsdienstige plicht. Het leger stond in dienst van God (1 Samuël 17:26). God was een krijgsheer (Exodus 15:3) die voor hen uittrok (Rechters 4:14).

Maar dat leger van de Israëlieten stelde nog niet veel voor. Men beschikte aan het begin van Sauls koningschap niet of nauwelijks over ijzeren wapens en zeker niet over strijdwapens. Daarom lezen we in de verhalen in het Oude Testament dat het God is die voor de overwinning zorgt. Vaak gebeurde dat op een bijzondere of spectaculaire wijze.

Met de overwonnenen werd veelal niet zachtzinnig omgeschreven. Het leven van de vijand had geen waarde. Moord en doodslag waren aan de orde van de dag.

Na een overwinning werden de mannen gedood. Vrouwen werden als bijvrouw genomen of werden met de kinderen als slaaf meegenomen en verkocht. Steden werden verwoest.

Een militaire overwinning was te danken aan God en daarom behoorde alles wat buit werd gemaakt in beginsel aan God tenzij God van tevoren had bepaald dat de buit mocht toevallen aan de overwinnaars. In het eerste geval werd het buitgemaakte aan God geofferd (door het te doden en/of te verbranden). Soms werden door God grenzen gesteld aan dat wat buit gemaakt mocht worden of het aantal mensen dat gedood mocht worden. Het waren de profeten en de priesters die de boodschappen c.q. opdrachten van God aan de leiders van het volk overbrachten.

Als de mensen niet deden wat God had bevolen, dan keerde God zich tegen het volk van Israël en gebuikte Hij de vijanden van Israël om het volk te straffen.

De verhalen in de Bijbel over het leven van David moeten we dus lezen in het licht van de geschetste politieke, culturele en godsdienstige situatie in Israël en in het licht van de weg die God was ingeslagen met Zijn volk. De geboden van God speelden daarbij een belangrijke rol. Meer daarover in het volgende hoofdstuk.

Over normen en waarden

De focus in dit boek is gericht op het gedrag van David. Wie of wat bepaalde het gedrag van David? Waardoor liet hij zich leiden? Wat waren zijn normen en waarden? In dit hoofdstuk heb ik onder meer gebruik gemaakt van teksten zoals die ook zijn opgenomen in mijn boek: “het kwaad...een mysterie?” (zie het overzicht van de geraadpleegde bronnen aan het einde van dit boek).

Als we spreken over normen en waarden gaat het eigenlijk over de vraag wat we verstaan onder ‘goed en kwaad’. Kun je daar objectieve regels voor opstellen?

In ons land zijn allerlei wetten vastgesteld, waarin is bepaald wat je wel mag doen (wat ‘goed’ is) en wat verboden is (wat ‘kwaad’ is).

Maar wat zijn de onderliggende waarden die een rol hebben gespeeld bij het opstellen van deze wetten? Wetten zijn in het algemeen – in een proces van democratische besluitvorming – het resultaat van een politiek compromis. Politieke partijen hanteren daarbij een verschillend onderliggend waardenpatroon.

Ook organisaties (zoals bedrijven, kerken, scholen en sportverenigingen) hanteren regels, bijvoorbeeld over hoe je je moet gedragen, hoe je als leidinggevende met je medewerkers en medewerksters behoort om te gaan. Maar ook hier kan de vraag gesteld worden: wat zijn de onderliggende waarden?

Met deze vraag betreden we het terrein van de ethiek (zedenkunde). In de ethiek staat centraal de vraag wat wij mensen te doen en te laten hebben (wat zijn onze normen en waarden?). In de ethiek gaat het om het moreel handelen van de mens. Ethiek is het studieterrein van met name filosofen, sociologen, theologen en politici.

Wat is onze meetlat bij het opstellen van gedragsregels? Bestaan er wel normen en waarden voor ‘goed en kwaad’ die door alle mensen in de wereld als juist worden ervaren?

Als we uitgaan van het beginsel dat in ons leven en in de natuur ‘het recht van de sterkste’ bepalend is, krijgen we een geheel ander stelsel van normen en waarden (opvattingen over wat ‘goed of fout’ is) dan als we uitgaan van het beginsel dat alle mensen gelijk zijn of van het principe dat we hebben om te zien naar de zwakkeren in de samenleving.

Als we de mens centraal stellen, is het dan wel mogelijk te komen tot een samenhangend systeem van normen en waarden met betrekking tot het ethisch handelen van de mens? Wie bepaalt wat ‘goed’ is en wat ‘fout’?

Filosofen hebben allerlei denkmodellen ontwikkeld om tot zo’n systeem te komen. Bekend is bijvoorbeeld de deugdenleer van Aristoteles (een Griekse filosoof die leefde in de 3^e eeuw voor Christus). Een leer die uitgaat van vier kardinale deugden te weten: moed, matigheid, rechtvaardigheid en voorzichtigheid.

Maar de vraag blijft. Wat was de meetlat bij het opstellen van deze deugden? Was het de menselijke rede? De wetenschap?

Als het kwaad in de wereld en in ons mensen onlosmakelijk verbonden is met de evolutionaire ontwikkeling van de mens – zoals door velen wordt gedacht – welk kwaad is dan echt kwaad? Als de drang om te overleven onze sterkste drijfveer is, wanneer is er dan sprake van ‘goed en kwaad’?

Nu in onze samenleving Gods woord als moreel kompas voor veel mensen steeds minder belangrijk is geworden of helemaal geen betekenis meer heeft, staan velen met lege handen als het gaat om de vraag: wat is 'goed' en wat is 'kwaad'?

Theologen zijn van mening dat je uitgaande van de mens niet kunt bepalen wat 'goed of kwaad' is. De mens kent vanuit zichzelf geen verschil tussen 'goed en kwaad'. Dat geldt ook voor de dieren en de planten.

Als meetlat voor 'goed en kwaad' is een religieus grondbeginsel nodig (een macht buiten de mens). Voor joden en christenen is dat de God van Abram, Isaak en Jakob. Kwaad is dan alles wat buiten Gods wil en bedoeling ligt en goed is wat daarbinnen past. Paulus brengt dit als volgt onder woorden: "U moet uzelf niet aanpassen aan deze wereld, maar veranderen door uw gezindheid te vernieuwen, om zo te ontdekken wat God van u wil en wat goed, volmaakt en hem welgevallig is" (Romeinen 12:2). De wil van God leert ons dus wat 'goed en kwaad' is.

Toch zijn er veel mensen die niet geloven in het bestaan van een godheid of een hogere macht, maar die toch als mens – ethisch gezien – hoogstaand leven en voortdurend streven naar het goede. Gelukkig maar. Kennelijk zijn er in de loop van de tijd algemeen geldende normen en waarden (gedragsregels) ontstaan die we als mensen – gelovig en niet gelovig – vaak wereldwijd met elkaar delen (bijvoorbeeld: eerbied voor het leven). Maar ook deze gedragsregels zijn veelal (soms vanuit een ver verleden) religieus bepaald.

Paulus schrijft hier het volgende over: "Wanneer namelijk heidenen, die de wet niet hebben, de wet van nature naleven, dan zijn ze zichzelf tot wet, ook al hebben ze hem niet. Ze bewijzen door hun daden dat wat de wet eist in hun hart geschreven staat; en hun geweten bevestigt dit" (Romeinen 2:14-15).

Paulus maakt hier een duidelijke verbinding. 'Goed en kwaad' krijgen inhoud in relatie tot God. Het antwoord op de vraag wat 'goed of fout' is, krijgt daarmee een religieuze dimensie (de menselijke ethiek is onderworpen aan Goddelijke regels). Maar die dimensie is geen garantie dat alle vragen rond het begrip 'goed en kwaad' nu concreet kunnen worden beantwoord. Bij de discussie die in onze samenleving gaande is rond bijvoorbeeld het begin en het einde van het menselijk leven worden vanuit de verschillende religieuze denkrichtingen de vragen van 'goed en kwaad' niet altijd op een eenduidige wijze beantwoord.

Kwaad doen is zondigen tegen Gods wil. Mensen die zondigen (kwaad doen) hebben een zonde begaan (zijn tegen Gods wil ingegaan, hebben een grens overschreden die aan de mens is gesteld). Dat is de relatie tussen het algemene begrip 'kwaad' en het theologische begrip 'zonde'.

Hoe kennen wij Gods wil?

Het antwoord – denkend vanuit het Oude Testament – is te vinden in de geboden/verboden van God zoals die zijn terug te vinden in de eerste vijf boeken van het Oude Testament (de Tora wat betekent: richting wijzen). In het Nederlands spreken we over de Wet.

Met een bijzondere plaats voor de zogenaamde tien geboden of beter de tien woorden (Exodus 20 en Deuteronomium 5) en de zo belangrijke opdracht vastgelegd in Deuteronomium 6:4-5: "Luister Israël, de HEER, onze God, de HEER is de enige. Heb daarom de HEER lief met hart en ziel en met inzet van al uw krachten".

Het zijn de 'rechters' en de profeten die het volk van Israël steeds hebben voorgehouden dat het volk zich moest houden aan de wetten van God. David zal dus vast en zeker op de hoogte zijn geweest van deze Godsgeboden.

Maar hadden die geboden in de tijd van de eerste koningen dezelfde betekenis als in onze tijd?

De tien woorden – ongeveer 3500 jaar geleden op de berg Sinaï door God aan Mozes gegeven – dragen het verbond van God met Zijn volk. Ze zijn daarom van wezenlijk belang voor het voortbestaan van Israël. Als de Israëlieten zich niet houden aan de geboden en verboden van God dan ondergraaft dat het verbond en dan grijpt God in door het volk te straffen. Maar als het volk zich houdt aan de geboden van God, dan zal het volk worden gezegend. Woorden van God.

De tien woorden (geboden) moeten worden gelezen in het licht van het feit dat God Zijn volk heeft bevrijd uit de slavernij in Egypte. Zo begint ook het eerste gebod: Ik ben de HEER uw God die u bevrijd hebt uit de slavernij in Egypte.

Ik ben jullie bevrijder, jullie koning. Ik heb jullie als volk afgezonderd. Jullie mogen niet leven zoals de Egyptenaren dat doen. Om die reden geef ik jullie een aantal regels. Leefregels die erop gericht zijn 'heilig' te leven. Als jullie zo leven, worden jullie gezegend.

Daarom luidt het tweede gebod dat er geen andere goden mogen worden gemaakt en aanbeden. God is een jaloers god, die het kwaad straft. Dat betekent ook dat je de naam van God niet mag gebruiken voor je eigen doelstellingen. Je mag God niet voor je karretje spannen (het derde gebod). God laat zich niet vangen in een beeld, in een ideologie of in een dogmatiek.

Het kwaad van de zonde treft niet alleen de zondaar. Het tweede gebod geeft aan dat de zonde een vloek kan brengen over de gehele familie en de geslachten daarna. Wij kunnen in onze tijd ons daarbij niet zoveel voorstellen. Dat de schuld van iemand velen kan treffen (binnen en buiten de lijn van de familie). Het lijkt zo oneerlijk. Maar in de Bijbel vinden we tal van voorbeelden van de wijze waarop God – schuldigen en onschuldigen – straft (de tien plagen in Egypte, de zondvloed). We zullen het ook tegenkomen in het leven van David.

Het is goed om nu al op te merken dat wat wij als willekeur kunnen ervaren, voor God een heel andere dimensie heeft. Wij kunnen God niet narekenen. Bij God is er geen sprake van willekeur. De ernst van de zonde, van het kwaad staat centraal. Het kwaad moet overeenkomstig de geboden van God met wortel en tak worden uitgeroeid.

Het vierde gebod heeft betrekking op de dag van de HEER. De sabbat. De zevende dag waarop God rustte van Zijn inspanningen. Een dag die geheiligd moet worden. Denken aan de bevrijding uit Egypte. De naam van God loven. Een dag die gevierd moet worden. Dus de gewone werkzaamheden loslaten. Je richten op God. Weer op adem komen.

Toch lezen we in de Bijbel dat op de sabbatdag Israël onder leiding van Jozua zevenmaal om Jericho heen trok (Jozua 6:15). Nergens in de Bijbel lezen we dat op de sabbatdag werd gepauzeerd tijdens een oorlog.

Waar het misschien in dit gebod om gaat is de keuzevraag of je je aan God durft over te geven of dat je zelf aan het roer van het leven wilt (blijven) staan.

Het vijfde tot en met het tiende gebod zijn leefregels voor de samenleving. Daarbij moeten we bedenken dat de samenleving toen bestond uit stammen. Iedere stam had een eigen stamhoofd of stamoudste; de patriarch binnen de familie. Het waren rondtrekkende bedoeïenen op zoek naar voedsel en water voor henzelf en voor hun dieren. Mensen die volledig van elkaar en van hun positie binnen de familie afhankelijk waren.

De samenleving vertoonde een hiërarchisch karakter. In en met de geboden worden vooral de mannelijke volwassen Israëlieten aangesproken.

Zij moeten – zo stelt het vijfde gebod – eerbied en respect hebben voor hun ouders. Voor bejaarde ouders die in het verband van de familie afhankelijk zijn van de kinderen. Je mag je ouders niet aan hun lot overlaten.

Deuteronomium 27:16: “Vervloekt is eenieder die geen eerbied heeft voor zijn vader en zijn moeder”.

Exodus 21:17: “Wie zijn vader of moeder vervloekt, moet ter dood worden gebracht”.

De doodstraf was in die tijd een veel voorkomende straf. Je kunt dat niet vergelijken met de wijze waarop in onze samenleving over de doodstraf wordt gedacht en gehandeld.

Bijzonder is dan het zesde gebod. Pleeg geen moord (NBV). Gij zult niet doodslaan (SV). In het spraakgebruik: jij zult niet doden. Maar wat is de vertaling die het dichtst bij de Hebreeuwse tekst komt? Dat is moord. Moord is willens en wetens iemands leven ontnemen. Zonder zin.

Bij doodslag gaat het om een straf vanwege een gepleegde overtreding of om zelfverdediging. Je mag jezelf verdedigen als de ander erop uit is jou van het leven te beroven. Dan mag je de ander doden. In Exodus 22:2 wordt de situatie beschreven van iemand die in de nacht een dief betrapt en de dief doodslaat. Er is dan geen sprake van bloedschuld.

In de door God gegeven wetten staat op ongeveer twintig overtredingen de doodstraf (lees bijvoorbeeld Exodus 21).

In het zesde gebod wordt dus niet bedoeld op het doden door God, het doden in een oorlog of iemand doden op grond van een gerechtelijke uitspraak (het overtreden van een gebod). In dit gebod gaat het om het ‘wederrechtelijk doden’ van iemand. Iemand doden uit haat. Iemand doden zonder dat je daar de bevoegdheid voor hebt. Dat is moord.

De mens is geschapen naar Gods beeld. Iemand opzettelijk vermoorden is een aantasting van Gods eer. In Genesis 9:6 lezen we: “Wie bloed van mensen vergiet, diens bloed wordt door mensen vergoten, want God heeft de mens als zijn evenbeeld gemaakt”.

Wij kennen het woord ‘karaktermoord’. Dat wil zeggen dat als we iemand zijn ‘ik’ ontnemen, dan is er in feite sprake van moord; karaktermoord. Zo’n moord valt zeker onder het zesde gebod. “Wie zijn broeder haat, is reeds een moordenaar” (1 Johannes 3:15).

In onze tijd roept dit ‘niet moorden’ gebod veel vragen op. Vallen euthanasie en abortus onder dit gebod? Hoe zit het met de vragen over het levenseinde? Vragen over

zelfmoord (al spreken we in onze tijd liever van zelfdoding)? Wat betekent dit gebod voor onze omgang met dieren?

Centraal in dit zesde gebod: zorgvuldig omgaan met het leven en je eigen driften in toom houden zodat de ander niet wordt aangetast in zijn/haar recht om te leven.

In Deuteronomium 20 wordt uitgewerkt wat de consequenties zijn van het voeren van een oorlog.

Als je een stad wilt innemen, moet je eerst een vredesregeling aanbieden. Wordt die geaccepteerd, dan mag je niemand doden en moeten de inwoners van de stad tot 'herendienst' worden gedwongen.

Wordt het vredesvoorstel niet aangenomen, neem dan de stad in en doodt alle mannelijke inwoners en behandel de vrouwen, de kinderen en het vee als buit.

Maar gaat het om steden die gelegen zijn in het beloofde land zelf dan mag er geen mens in leven worden gelaten. Alle Hethieten, Amorieten, Kanaänieten, Perizzieten, Chiwwieten en Jebusieten moeten in opdracht van God worden gedood.

In leefgemeenschappen die zo van elkaar afhankelijk zijn is het gebod op moord van eminent belang. Dat geldt ook voor het zevende en achtste gebod. Het zevende gebod heeft betrekking op het huwelijk en het achtste gebod geeft regels voor het privébezit.

In het zevende gebod gaat het om de seksuele relatie van een gehuwde man met een getrouwde vrouw. Dat wordt verboden. "Pleeg geen overspel" (ook wel vertaald met: "gij zult niet echtbreken") zo luidt dit gebod. Een gehuwde vrouw is het eigendom van een andere man. Maar veel meer gaat het in dit gebod om de eer van de ander.

Het huwelijk staat symbool voor de relatie van God met Zijn volk. Hij wil niet dat Zijn kinderen andere goden nalopen (als het ware echtbreuk plegen). Daarom wordt het plegen van echtbreuk zo zwaar aangerekend.

Seksuele gemeenschap met een slavin – eigendom van een ander – wordt echter niet gezien als echtbreken.

Op gemeenschap met een getrouwde vrouw staat de doodstraf – zowel voor de man als voor de vrouw – door middel van publieke steniging (Deuteronomium 22:23, Leviticus 20:10).

Echtscheiding was volgens de wetten gegeven aan Mozes in een bijzondere omstandigheid wel toegestaan. In Deuteronomium 24:1 lezen we dat een man als hij 'om een of andere reden ontevreden over haar is', hij haar een scheidingsbrief kan meegeven bij haar vertrek. In de Statenvertaling is deze reden voor echtscheiding als volgt vertaald: 'omdat hij iets schandelijks aan haar gevonden heeft'. Maar wat daarmee precies wordt bedoeld, krijgt in de Bijbel geen nadere uitleg.

De vrouwen waren meer dan alleen maar bezit. Als een man een tweede vrouw nam, mocht hij de rechten van de eerste vrouw niet aantasten (Exodus 21:10). Had iemand een vrouw buitgemaakt tijdens een oorlog dan mocht de vrouw eerst een maand rouwen over haar familie voordat de man gemeenschap met haar had (Deuteronomium 21: 10-13). Vrouwen werden dus wel degelijk gezien als een persoon (en niet alleen maar als een bezit), maar haar rechten waren wel zeer beperkt.

In dit verband is het wel bijzonder dat gastvrijheid met zich mee kon brengen dat een man zijn vrouw of zijn bijvrouw(en) als een vorm van hoererij aan anderen aanbiedt. De Bijbel spreekt daar niet in afkeurende zin over (Genesis 19:8: Lot biedt zijn dochters

aan de stadgenoten van Sodom aan ter bescherming van zijn gasten; lees ook het verhaal over het geschonden gastrecht in Gibeon in Richters 19:1-30).

Het achtste gebod is het kortste gebod: “steel niet”. Je mag je het bezit van een ander niet toe eigenen.

Ook mensen kunnen gestolen (ontvoerd) worden. Daarop staat de doodstraf (Exodus 21:16).

Bijzonder is dat je eveneens kunt stelen van de armen, door hen te onthouden waarop zij recht hebben. “Daarom druk ik u op het hart om vrijgevig te zijn tegenover iedereen in uw land die in armoede leeft of er slecht aan toe is” (Deuteronomium 15:21).

“Leg over een ander geen valse getuigenis af”. Het negende gebod. De rechtspraak staat in dit gebod centraal. Die geschiedde in die tijd in de stadspoort en lag in handen van de oudsten van die woonplaats. Maar ook priesters en profeten spraken recht. Daarbij hing eigenlijk alles af van getuigen. Getuigen kunnen vóór of tegen iemand pleiten. De rechtspraak is met name afhankelijk van de eerlijkheid van de getuigen (volgens de geboden in het Oude Testament moeten dat er altijd twee zijn).

Vandaar het gebod dat je geen valse verklaringen bij de rechtbank mag afleggen. Je mag niet liegen als het gaat om een rechtszaak. Daarmee wordt de naaste beschermd.

Betekent dit dat je nooit mag liegen, ook als er geen sprake is van een rechtszaak? Soms kan een leugen toch noodzakelijk zijn (een zogenaamde noodleugen)? Denk bijvoorbeeld aan Rachab die onwaarheid sprak over het feit dat zij de verspieders in haar huis verborg (Jozua 2). Zij deed dat uit geloof. Bij de vraag of de beoordeling of een leugen – buiten het bepaalde in het negende gebod – gerechtvaardigd is, is de meetlat altijd de betrokkenheid of de naam van God.

Samuël kreeg van God de opdracht David tot koning te zalven, maar hij moest van God tegen de oudsten van Betlehem zeggen dat hij was gekomen voor het brengen van offers (1 Samuël 16:2).

Als je eigen veiligheid, je eigen leven in gevaar is, is een leugen toegestaan.

Zet uw zinnen niet op de vrouw, het huis, de gronden, de dieren, enzovoort van uw naaste. Het tiende gebod. Je moet je handen thuishouden. Als je leven wordt beheerst door de begeerte en het verlangen aan die begeerte toe te geven, dan lijdt je een leven met je rug naar God toe. Een leven vol afgunst.

Maarten Luther schreef daarover het volgende: “Ik heb drie gevaarlijke honden: ondankbaarheid, hoogmoed en afgunst. Als ze bijten, laten ze diepe wonden achter”. Het gaat in dit gebod om de innerlijke gezindheid. In een liefdevol en heilig leven met God passen geen negatieve hartstochten.

De tien woorden (geboden) vormen als het ware de grondwet voor het leven van de Israëlieten in het beloofde land. Zij zijn de meetlat waaraan het gedrag van David kan worden afgemeten, beoordeeld. Maar dan nog gaat het niet om de feitelijke geboden. De tien woorden staan veel meer voor een weg die een mens de goede richting wijst, “gebaseerd op principes als heiligheid, gerechtigheid en liefde” (Mart-Jan Paul in “Struikelblokken; zie het overzicht van geraadpleegde bronnen).

Dat was toen en dat is nu nog steeds zo. Een weg die uitzicht biedt op de bevrijding (exodus) van het kwaad. Een weg die uitzicht biedt op een leven zoals door God met de schepping bedoeld. De interpretatie van die weg vraagt de nodige wijsheid.

De tien woorden zeggen iets over het karakter van God. In die woorden maakt Hij zich aan ons bekend. De tien woorden maken een opening naar de hemel, naar God. De tien geboden vormen tien woorden die een mens tot leven roepen en die spreken over de trouw van God voor Zijn volk. In de tien woorden gaat het om Gods bevrijding van het volk uit de machten van het kwaad. Daarom vieren de joden het feest van 'de vreugde van de Wet'.

In de tien woorden heeft God de mens ruimte gegeven om echt te leven en dat brengt voor de mens de verantwoordelijkheid met zich mee driften te beheersen. Dat vergt zelfbeheersing. De tien woorden doen een appel op de mens.

Gustave Doré: Mozes met de tien geboden, gravure uit 1865

De ethiek – de regels hoe we met elkaar hebben om te gaan – van het Oude Testament heeft God als uitgangspunt. Niet de mens. God heeft de wereld geschapen. God heeft Zijn volk bevrijd uit Egypte. God wijst het volk de weg naar het beloofde land. God wijst het volk en ook ons in Zijn geboden de weg. Uit dankbaarheid volgen wij die weg. Maar het gaat om God. De tien woorden zijn daarom niet beperkend, maar scheppen juist ruimte. Ruimte om als mensen met elkaar een samenleving gebaseerd op liefde en gerechtigheid mogelijk te maken. In dienst van God.

In zijn boek "Brieven aan mijn peetzoen" schrijft Stanley Hauerwas (zie het overzicht van geraadpleegde bronnen) dat voor christenen de volgende deugden van belang zijn (vooral ook omdat zij iets zeggen over God): vriendelijkheid, eerlijkheid en oprechtheid, vriendschap, geduld, hoop, rechtvaardigheid, moed, blijdschap, eenvoud, standvastigheid, nederigheid (en humor), soberheid, vrijgevigheid, geloof. Deugden om het achterhoofd te houden bij het lezen van de verhalen over David.

Kwaad doen – de Wet van God overtreden – is een vorm van opstand tegen God. Kwaad doen, is met je rug naar God gaan staan. Kwaad doen raakt de Godsrelatie. Wij zijn geschapen voor een leven met God en met elkaar, in liefde en in vertrouwen. Als we handelen in strijd met de Wet of de bedoeling van de Wet ontstaat er een vertrouwensbreuk, een breuk met het verbond dat God sloot met Zijn volk. Zo zal ik in dit boek naar het leven van David kijken.

De tien woorden moeten dan ook gezien en geïnterpreteerd worden in de context van de tijd. Een tijd die – 1000 jaar voor Christus – van een volstrekt andere orde is dan de tijd waarin wij leven. Voor ons is het monogame huwelijk normaal. Dat geldt ook voor de gelijkheid van man en vrouw. Wereldwijd wordt gestreefd naar het uitbannen van de doodstraf. Als we dus de verhalen over David lezen en we willen iets zeggen over het gedrag van David, dan kunnen we alleen een meetlat hanteren die recht doet aan die tijd.

Wij benaderen in onze tijd de Wet vanuit de kennis die we hebben. Wij weten vanuit het Nieuwe Testament dat Jezus de Wet heeft volbracht. Maar daarmee is de Wet niet overbodig.

In het Oude Testament lezen we de Wet (en daarmee ook de tien woorden) in het bijzonder in het licht van de machtsstrijd die in die tijd gaande was. De strijd tussen God en de andere goden. De strijd tussen God als koning van het volk en de aardse koning van Israël. De strijd tussen het volk van Israël in het beloofde land tegen de oorspronkelijke inwoners van dat land.

Wij kunnen en mogen de Wet en daarmee de tien woorden dan ook lezen in het licht van het grote gebod: “Heb de HEER, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw verstand en heb uw naaste lief als uzelf” (Matteüs 22:37).

Het komt nogal eens voor dat mensen van mening zijn dat de God van het Oude Testament door de vele verhalen over doodslag en moord een God is van de oorlog en de wraak. En dat de God van het Nieuwe Testament veel meer de God is van de liefde, de barmhartigheid en de gerechtigheid.

De vraag is of dat een vol te houden gedachte is. Ook in het Nieuwe Testament wordt er soms hard opgetreden. Als Ananias en Saffira bij Petrus niet de gehele waarheid vertellen, vallen ze ter plekke dood (Handelingen 5). En wat te denken van de gruwelijkheden zoals die door Johannes worden ‘gezien’ in de visioenen die hij ontvangt (zie de Openbaring van Johannes)?

Juist in het Oude Testament leren wij God kennen als een God van liefde voor Zijn volk.

Al vroeg in de christelijke kerk werd nagedacht over de vertaling van de tien woorden in Goddelijke gedragsregels. Zeven leefregels werden in de zesde eeuw na Christus opgesteld door paus Gregorius I. Deze zeven leefregels vormen nog steeds de basis voor de zeven hoofdzonden in de leer van de Rooms-Katholieke Kerk.

Deze hoofdzonden (‘doodzonden’) – afgeleid van de tien woorden – zijn: hoogmoed/trots, gulzigheid, lust, woede, hebzucht/gierigheid, luiheid en afgunst/jaloezie.

Als we deze hoofdzonden op een wat andere manier opschrijven, krijgen we de volgende begeerten: eerezucht, vraatzucht, genotzucht, wraakzucht, hebzucht, gemakzucht, ijverzucht.

Paulus schrijft in Romeinen 6:12: “geef niet toe aan uw begeerten” en “laat de zonde niet heersen over uw bestaan”.

De achterliggende kracht achter deze hoofdzonden is in feite het streven naar macht. Meer willen zijn dan de ander. Meer willen hebben dan de ander. Belangrijker zijn dan de ander. Heersen over de ander. Zo fundamenteel in strijd met de tien woorden waarin het gaat om de liefde van God voor de mens en de verantwoordelijkheid van de mens voor de medemens.

De hiervoor genoemde zeven – kerkelijk bepaalde – hoofdzonden zijn afgeleid van de zeven leefregels (deugden) opgesteld door paus Gregorius I.

Deugden die tezamen een bijdrage leveren aan een stelsel van normen en waarden die een samenleving nodig heeft om te kunnen functioneren.

Het volgende overzicht kan worden opgesteld:

Hoofdzonden

Hoogmoedigheid/trots
Gulzigheid
Lust
Woede
Hebzucht/gierigheid
Luiheid
Afgunst/jaloezie

Deugden

Nederigheid
Zelfbeheersing/matigheid
Kuisheid
Geduld/naastenliefde
Vrijgevigheid
Toewijding/ijver
Zachtmoedigheid

Dit overzicht kan ons helpen bij het verklaren of het begrijpen van het gedrag van David.

Aanleg en vorming bepalen mede ons gedrag in de omgang met onszelf en de ander en beïnvloeden onze persoonlijkheidsstructuur. We groeien bijvoorbeeld uit tot een rustig mens, een agressief mens, een overheersend mens, een achtergrond mens, een stralend mens, een liefdeloos mens, een liefdevol mens, een charismatisch mens, een autoritair mens, een afgunstig mens of wat voor mens dan ook. Het kan bij mensen ook leiden tot een persoonlijkheidsstructuur met afwijkend gedrag.

Kunnen wij hiervan (aanleg en vorming) iets herkennen in het gedrag van David?

De Bijbel is geen geschiedenis boek. Het is ook geen boek dat gaat over de moraal. De Bijbel vertelt ons niet wat wel mag en wat niet mag. In de verhalen over de geschiedenis van het volk Israël gaat het om het spreken van God. In die verhalen leren we God een beetje beter kennen. Zo heb ik de verhalen over David gelezen.

Deel 1

Vorbereiding

Samuël zalft David, fresco uit 239 na Christus,
Dura Europos Synagogue, Syrië